



30

El documental 'El Tren Popular de la Cultura' explica una iniciativa de cultura i ferrocarril del govern Allende



31

Ressenyes del llibre de cròniques armènies 'Heridas del viento' i del provocador film 'FiltH'



Nascut a Reus, Josep Lluanas va rebre classes a l'Ateneu Català de la Classe Obrera

Quan l'anarquia no portava accent

Josep Lluanas i Pujals fou el teòric anarquista català més destacat del segle XIX. Tipògraf, maçó, dirigent obrer, periodista, atleta, poeta, teòric de la literatura, pioner del periodisme esportiu... Avui, oblidat

Jordi Martí Font
@jordimartifont_

A l'obra *La revuelta permanente*, de Baltasar Porcel, l'històric militant anarquista Joan Ferré afirmava que Josep Lluanas era una "autèntica potència intel·lectual". Pere Gabriel afirmava, anys després, que "és un dels pocs teòrics hispànics l'obra del qual pot ser contrastada amb la dels teòrics de l'anarquisme europeu del moment". I així és. Autor d'una destacada obra teòrica, Josep Lluanas i Pujals va néixer com a sindicalista a la Federació Regional de la Regió Espanyola de l'AIT i dirigit, el 1881, la Federació de Treballadors de la Regió Espanyola (FTRE). Va desenvolupar i introduir a l'Estat espanyol les propostes sindicals anarcocolectivistes formulades per Bakunin a escala internacional. Però aquest personatge, avui desconegut, va ser moltes més coses. A més de ser un teòric, disposava d'una eina molt potent per transmetre les seves idees: el setmanari anarquista *La Tramontana*. Alhora, Lluanas era cantant d'òpera, ciclista, gimnasta, poeta, teòric de la literatura i pioner del periodisme esportiu a tot l'Estat... sense cap mena de dubte, un personatge apassionant avui desconegut, pràcticament desaparegut de l'imaginari obrerista col·lectiu i esborrat del catalanisme anarquista que va practicar.

De Reus al món passant per Barcelona

Nascut a Reus el 30 de gener de 1852, Josep Lluanas va fer cap a Barcelona als deu anys, quan el seu pare decidí fugir de la "fam del cotó" camí d'una vida millor per als seus. Allà, entrà a treballar com a tipògraf i passà a rebre classes a l'Ateneu Català de la Classe Obrera, on va ser alumne de Clavé. Enmig d'un ambient favorable a les noves idees que recorrien Europa, sobretot a partir de la Revolució de Setembre de 1868, Lluanas entrà a la Internacional després del Congrés Obrer de Barcelona, el 1870, amb divuit anys.

El mateix 1870, Lluanas inicià les seves col·laboracions periodístiques a *Lo Pontón*, una publicació del republicanisme federal. L'any següent, els fets de la Comuna de París determinaren el seu pas sense retorn -com el de molts altres obrers i intel·lectuals del moment- a l'obrerisme internacionalista, anarquista. A partir d'aquest clar posicionament ideològic, començà a participar en les diverses organitzacions que la seva feina de tipògraf i la seva vinculació sindical exigia, com la Societat de Noògrafs, i assumí tasques de corresponsal del periòdic bakuninista *El Condenado*.

La tardor del mateix 1872, Lluanas passà a ser el secretari de la Junta Directiva de l'Ateneu Català de la Classe Obrera, que instal·là la seva seu al convent de Sant Felip Neri, mentre s'instaurava la gratuïtat de les classes i s'intentava, per primer cop,

oferir-ne també a les noies. Durant les primeres setmanes del nou règim republicà, Lluanas prengué part en un míting multitudinari a la plaça de Catalunya davant de 10.000 persones. El mateix 1873, participà en la batalla de Caldes de Montbui.

De la Restauració Borbònica a la FTRE

El pronunciament de Martínez Campos va estroncar la breu experiència republicana i el Sexenni Democràtic i va obrir pas a la Restauració Borbònica. Les organitzacions obreres van començar a ser perseguides i Lluanas es dedicà a fer feines de subsistència com la d'empaperador de parets o conductor de tramvies -en què desenvolupà una certa activitat sindical. A Vilanova i la Geltrú, durant aquests anys, obrí una modesta fabrica de sabó i regentà un teatre.

Quan la repressió s'anà diluint, l'històric líder obrerista català Farga Pellicer el va cridar a la capital. Lluanas hi tornà per treballar com a tipògraf a La Academia, la impremta on treballava la plana major de l'anarquisme català dels anys 80 del segle XIX, la majoria maçons, com ell mateix: Antoni Peller Paraire, Eudald Canibell, Anselmo Lorenzo, Emili Hugas, Pere Esteve i Emili Guanyavents... Aquest grup es troba al capdavant, el 1881, de la creació de la Federació de Treballadors de la Regió Espanyola (FTRE), una nova organització sindical, anarquista, federalista i col·lectivista. Lluanas n'és devé un dels màxims dirigents i referents, però, alhora, està preparant altres projectes.

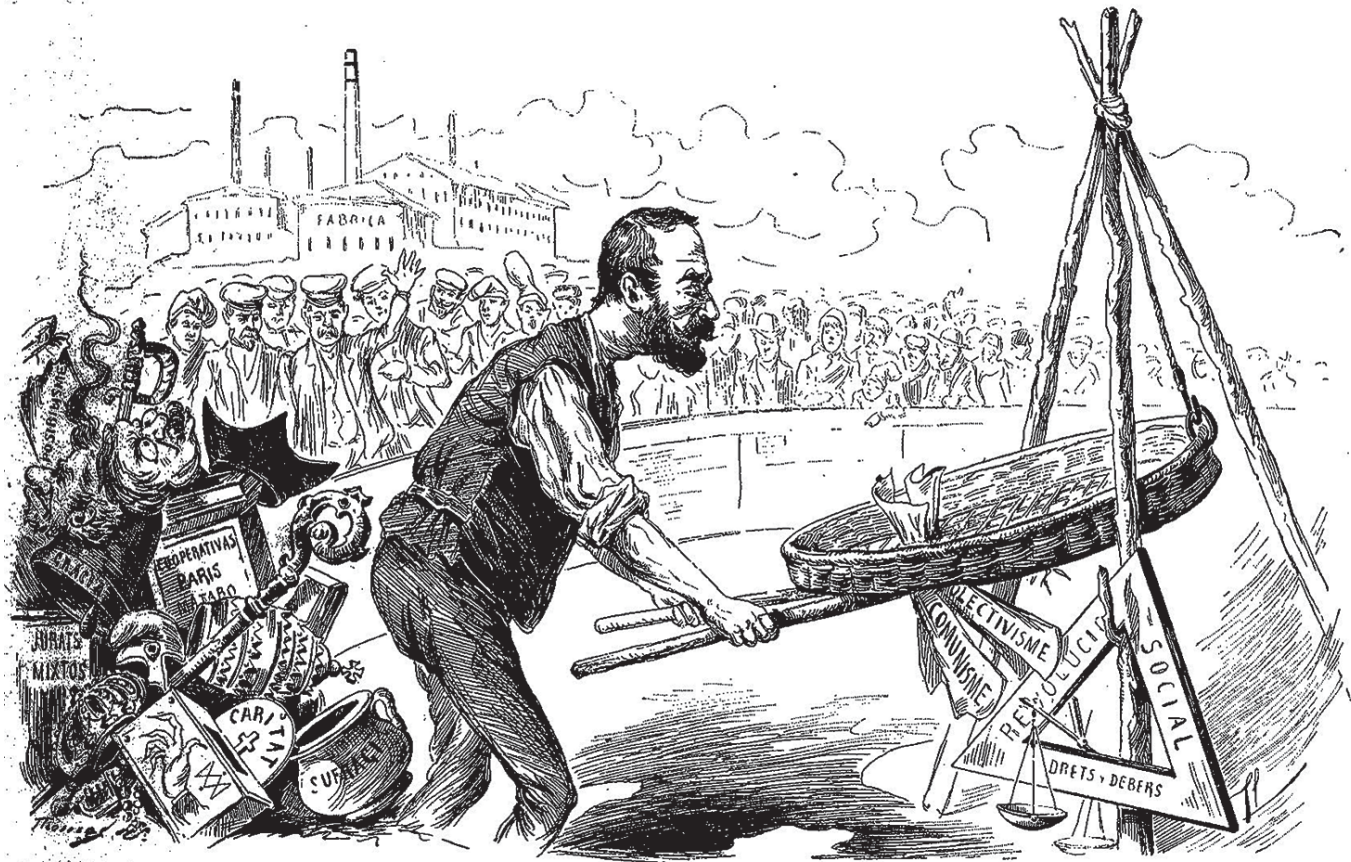
De 'La Teula' a 'La Tramontana'

El 23 d'octubre de 1880, amb 29 anys, Josep Lluanas treu el primer número del setmanari *La Teula* a Sants. La publicació i la seva substituta, *La Teula Barcelonina*, van ser suspeses i Lluanas optà per treure al carrer una nova publicació, *La Tramontana*. El 12 de febrer de 1881, sortia al carrer el *Pregó* de *La Tramontana*, del qual es van distribuir 25.000 exemplars. Alhora, participava com a cantant del cor en la representació de *La cova dels orbs*, una òpera catalana amb lletra i música de Francesc de Paula Sánchez i Gavagnach. El 1882, a més, publicava *Estudios filosófico-sociales sobre la familia*, el seu primer llibre. L'autor apareix en l'absoluta majoria d'actes i certàmens que aleshores unien la creació literària i l'anarquia, la qüestió social i el periodisme. Així, el 1885, és un dels motors del I Certamen Socialista, una iniciativa que volia incloure la temàtica social als certàmens literaris.

El 18 de març de 1886, Lluanas presenta el seu poema "La Revolució" al Teatre Ribes, en el marc d'una Vetllada Socialista

Després de col·laborar en publicacions i d'implicar-se en organitzacions obreristes i anarquistes, Lluanas va fundar la publicació 'La Tramontana'

Tot i els seus posicionaments contraris als atemptats amb bomba, va patir empresonaments i tortures que el van conduir a abandonar els ambients militants



LO GARBELL DEL SOCIALISME

Artístic-Literària. Un any després, juntament amb el seu amic Anselmo Lorenzo, és convidat a participar en unes sessions de debat a l'Ateneu Barcelonès sobre *El socialismo, sus relaciones con el progreso*, en què bàsicament es desenvoluparen tesis conservadores. La seva intervenció va ser publicada posteriorment en forma de fullet amb un tiratge de 40.000 exemplars.

Llunas es consolida com un autèntic referent del moviment obrer del moment i les seves conferències i participacions públiques són constants. Creix el seu nombre de seguidors, però també el d'enemics. El 9 d'abril de 1890, és objecte d'un atemptat que l'obliga a deixar-ho tot. Segons denuncià ell mateix, l'atac (amb intenció mortal) va ser organitzat pel sindicat moderat i segons Llunas infiltrat per la policia- Les Tres Classes de Vapor.

Anarquismes i plenitud teòrica i propositiva

De 1890 a 1901, l'anarcocomunisme substituï gradualment l'anarquisme col·lectivista. Enmig d'un context gens favorable a les idees anarcocol·lectivistes, Llunas publica *Questions socials*, un llibre en català en què sintetitza el seu pensament i que esdevé la seva obra més completa tant a nivell d'anàlisi com de propostes.

La repressió contra *La Tramontana* i la negació de la llibertat d'expressió el van portar, en nombroses ocasions, a la presó, on emmalaltí. Però Llunas aprofità la situació per escriure *La Ley y la Clase obrera*, publicat el 1893, una guia d'autodefensa perquè els obrers coneguessin i poguessin exercir els seus drets individuals i col·lectius.

Malgrat el posicionament clar de *La Tramontana* contra els atemptats, la repressió indiscriminada (o no tan indiscriminada) arribà fins al seu director i, l'endemà que Santiago Salvador llancés dues bombes Orsini al Liceu, Llunas va ser detingut i tancat a la presó. En sortir, tornà a publicar *La Tramontana*

Teòric de primera fila

Llunas va expressar les seves idees socials en moltíssims articles, publicats a *La Tramontana* sota els pseudònims Lo Dimoni Gros, Ganxet, Gimnàstic, Pepet Simpàtic, Un Rajoler, Ruc Nafra, Pere Pau de l'Antònia, Elèctric, Pau de la Laia, W*** i Pau Veritats. Majoritàriament, però, va formular les seves idees socials en diversos llibres de teoria política.

Per ordre cronològic, les obres que recullen el pensament de Llunas, que si que signava amb el seu nom, són:

> *Estudios filosófico-sociales sobre la familia* (1882). Conté diversos materials, des d'unes xerrades que va fer l'autor en diverses societats obreres fins a un text sobre la qüestió política escrit amb Farga Pellicer. "La Anarquía", un escrit del tercer capítol, va ser inclòs per Robert Graham a una monumental història de les idees anarquistes (*Anarchism A Documentary History of Libertarian Ideas*), al costat de Bakunin o Kropotkin. De la segona edició del llibre, se'n van fer 16.000 exemplars.

> *Organización y aspiraciones de la Federación de Trabajadores de la Región Española* (1885). Un dels textos que va guanyar el I Certamen Socialista de Reus. 29 pàgines per descriu-

re com havia de ser l'organització dels obrers que havia de fer possible l'autodefensa de classe i la construcció de la societat anàrquica.

> *Del trabajo considerado como vínculo social o fuente de libertad i Bases científicas en que se funda el colectivismo* (1889). Tots dos treballs recollits al llibre del segon Certamen Socialista. Del segon, se'n va fer una tirada de 40.000 exemplars en format fullet.

> *Questions socials* (1891). Un volum de 128 pàgines en què l'autor explica el seu pensament polític, econòmic i social, sense deixar d'exposar els seus plantejaments filosòfics, les seves anàlisis i crítiques socials i les seves propostes organitzatives per transformar la societat d'aquell moment i construir-ne una de nova amb unes bases radicalment diferents.

> *Los partidos socialistas españoles* (1892). Inclou una proposta sorprenent venint de qui ve: Llunas hi proposa crear un partit des de l'anarquisme.

> *La Ley y la clase obrera* (1893). Compendi de lleis i normativa útil per a les societats obreres; inclou un pròleg del mateix Llunas titulat *Literatura obrerista* i la novel·la *Justo Vives d'Anselmo Lorenzo*.

>>> Ve de la pàgina anterior

enmig d'una dura repressió contra el moviment obrer i una resposta violenta, en forma d'atemptats amb bomba, per part dels sectors anarcocomunists. Lluнас, però, es trobava molt malament de salut i el fort dolor reumàtic que patia el portà, finalment, a no poder-se valer per ell mateix.

El 7 de juny de 1896, una altra bomba, la del carrer Canvis Nous, el sentencià. La seva condemna dels atemptats i la campanya contra el dinamitarisme que va impulsar no van evitar que fos detingut i empresonat, de l'11 al 22 de juny. Tancat a Montjuïc, fou torturat brutalment i, en sortir, abandonà els ambients obrers militants.

El periodisme esportiu i la mort

Lluнас girà el focus d'atenció cap a l'esport i esdevingué periodista esportiu, uns dels primers de l'Estat. Va entrar a la redacció de *Barcelona Sport* fins que, el 1899, decidí tancar la publicació i fondre-la amb el gran setmanari esportiu del moment, *Los Deportes*, que acabà comprant i dirigint. El 25 de maig de 1905, morí a conseqüència de diverses malalties que arrossegava de feia temps.

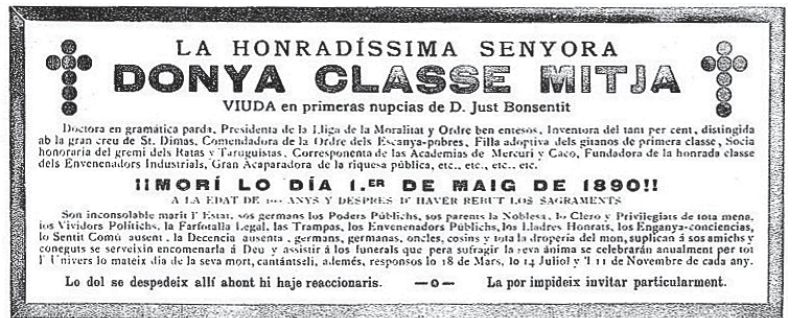
L'existència de Josep Lluнас -i segurament el seu oblit també- i l'amplitud i la importància de la seva obra assagística, periodística i literària de creació són la constatació que els dos *inconfornismes* del segle XIX de què parlava Joan Fuster al seu estudi *Literatura catalana contemporània*, l'anarquisme i el catalanisme, es van trobar i, fins i tot, que ho van fer en la mateixa persona, en les mateixes persones.

Destacat: L'existència de Josep Lluнас és la constatació que l'anarquisme i el catalanisme, els dos 'inconfornismes' del segle XIX segons Fuster, es van trobar i, fins i tot, que ho van fer en les mateixes persones.

Ahora, l'existència d'un projecte d'hegemonia cultural obrera escrit en català com el que Lluнас i una part del moviment obrer van desenvolupar durant el segle XIX obre nous interrogants que ens cal plantejar per arribar a entendre en tota la seva complexitat la societat catalana d'aquella època, els moviments obrer i catalanista que s'hi desenvoluparen, la Renaixença, la importància de l'anarquisme en l'àmbit cultural i ideològic i la penetració de les seves propostes en àmplies capes socials. ◀



En los entierros civiles auestos xochs van á mils.



El catalanisme de cap Estat

Lluнас es va posicionar continuadament contra el catalanisme i contra la Renaixença i sempre qualificava els seus impulsors de "conservadors". Les seves actituds de defensa aferrissada de la llengua catalana, però, el situen dins el catalanisme; així sí, un catalanisme particular: popular i, alhora, anarquista, federalista i de base antiestatista.

El catalanisme possible per als obrers, segons Lluнас, havia d'estar basat en el respecte a l'autonomia i als individus, sense predicar l'odi entre les persones fossin d'on fossin: s'havien d'aplicar els principis d'autonomia i d'independència arreu. Es tracta, és clar, d'una reformulació i

una ampliació dels principis federals de Pi i Margall. És el que *La Tramontana* qualifica de *catalanisme sensat* i que l'autor caracteritzava dient: "El catalanisme sensat, digne, il·lustrat, amb veritable raó de ser, no pot ser altre que el que vol la independència catalana igual que la de Castella, la d'Andalusia i la de tot arreu, no tan sols d'Espanya sinó la de tot el món civilitzat, perquè en resulti la fraternitat universal en tota la família humana, i no aquestes predicacions d'odis patriòtics que ens volen fer odiar el francès, rus o alemany per no ser espanyol; el castellà per no ser català; el de la província de Tarragona o de Lleida per no ser de la de Barcelona".

On podem trobar Lluнас avui?

Només existeixen dos estudis publicats i accessibles dedicats a la figura i l'obra de Josep Lluнас. D'una banda, tenim el llibre de Manuel Vicente Izquierdo *Josep Lluнас i Pujals. La Tramontana i el lliure pensament radical català*, publicat per La Rosa de Reus el 1999, que inclou part de la tesina de llicenciatura de l'autor. De l'altra, *La poesia obrerista de Josep Lluнас*. Un intent d'estètica anarquista en la literatura catalana del segle XIX, de Jordi Martí Font, publicat pel Centre d'Estudis Reusencs, que recull un dels capítols de la seva tesi doctoral, dedicada a l'anàlisi de la biografia i l'obra completa de l'anarquista reusenc i que serà publicada els propers mesos i anys.

D'altra banda, des de fa poques setmanes, el Centre de Documentació Antiautoritari i Llibertari ha penjat la col·lecció completa de *La Tramontana* en PDF

http://www.cedall.org/Documentacio/Catala/cedall103550000_La%20Tramontana.htm



'La Tramontana', periòdic vermell

Jordi Martí Font
@jordimartifont_

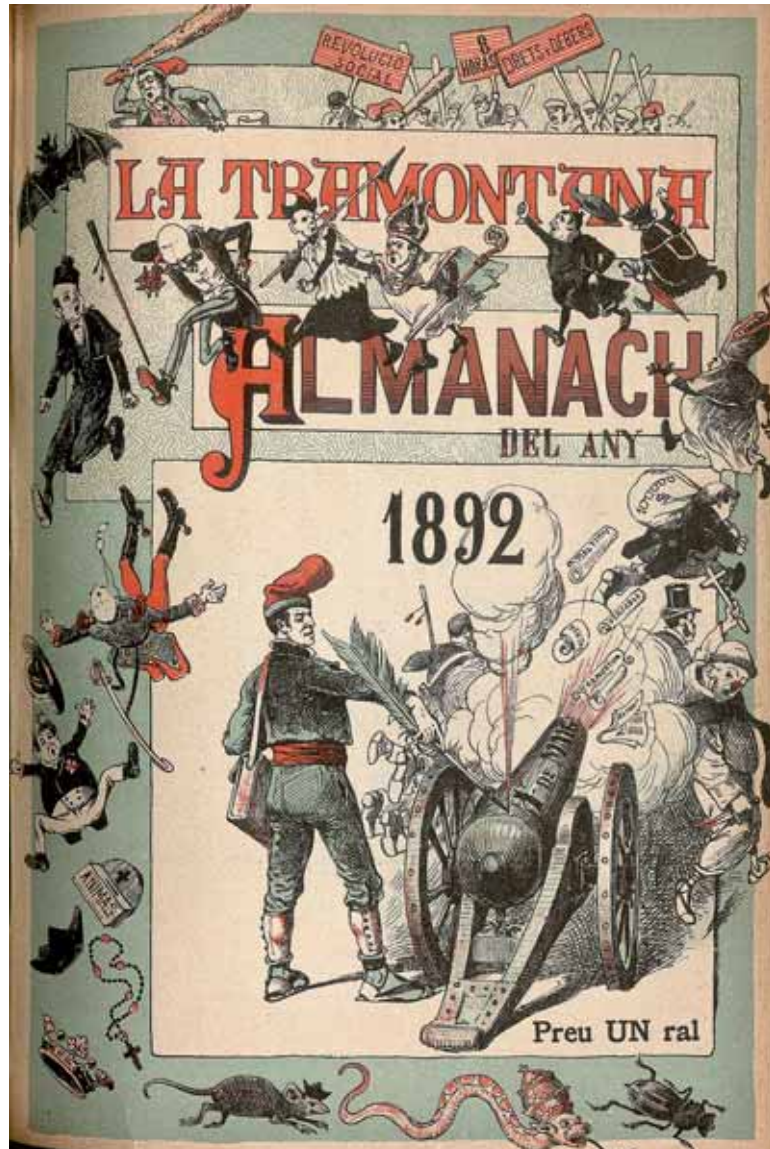
La *Tramontana* és la gran obra de Josep Lluas i, alhora, també una de les dues úniques publicacions obreres anarquistes escrites en català del segle XIX; l'altra és la valenciana *El Chornaler*. La *Tramontana* arribà als 717 números i sortí durant un període de setze anys, cosa que la converteix en el periòdic anarquista del segle XIX que va durar més a tot l'Estat espanyol.

La publicació imprimia una mitjana de 4.000 exemplars setmanals i, en números extraordinaris, arribava als 7.000 o 8.000. Aquests exemplars es venien a Catalunya (Lleida, Falset, Balaguer, Figueres, Valls, Cervera, la Bisbal, Caldes, Tortosa, Badalona, Sant Feliu de Llobregat, Móra d'Ebre, Balaguer, Vilafranca...), però també a les Balears (Palma), al País Valencià (Alacant i Benicarló) i, fins i tot, a la Catalunya del Nord (Perpinyà). Per tant, la seva àrea de difusió eren els Països Catalans.

La *Tramontana* barrejà diversos ingredients que convertiren la publicació en un producte molt especial. Emprava l'humor en totes les seves formes per plantar cara als que Lluas qualificava d'*enemics* de l'obrere: burgesos, capellans, militars, polítics... Alhora, no deixava de banda la cura estètica de cadascun dels números. A simple vista, sense entrar en els continguts ni fer-ne una anàlisi a fons, podia semblar una publicació satírica i prou. A mesura que s'anava llegint, però, anava obrint espais ideològics progressistes al públic lector, que anaven des del republicanisme fins a l'obrerrisme anarquista del moment. Tot això, embolcallat d'anticlericalisme i d'una crítica al sistema polític de la Restauració i la corrupció que li era pròpia.

Les reparacions de *La Tramontana* han estat diverses, ja sense Lluas al capdavant. El 1903, aparegué una primera reposició que utilitzà les mateixes planxes, els mateixos gravats i la mateixa capçalera que la revista original, amb l'oposició de Lluas. El 1907, aparegué la segona reposició; el 1913, la tercera, amb Salvador Seguí al capdavant. Les darreres repeses van ser el 1979, el 2000 -en format de butlletí electrònic- i com a publicació de la Federació de Sindicats de la CGT del Camp de Tarragona.

Hi ha dues capçaleres estretament relacionades amb *La Tramontana* que també van ser dirigides per Lluas: *La Sardana* i *L'Almanac de La Tramontana*. La primera va ser utilitzada per poder continuar publicant durant les vuit setmanes en què *La Tramontana* va estar prohibida, entre 1881 i 1882. Pel que fa a l'almanac, era una publicació especial que va sortir en set ocasions, els anys 1888, 1889, 1890, 1891, 1892, 1893 i 1896. Els almanacs eren revistes de primera línia des del punt de vista estètic, amb portades de color, gravats excel·lents i unes tipografies molt acurades. Cadascun incloïa un calendari ideològic diferent: el de 1888 era un calendari liberal i incloïa efemèrides relacionades amb científics, metges, novel·listes, poetes... El de 1889 era un calendari republicà; el de 1890 va ser el calendari positivista; el 1891, el socialista, etcètera. ◀



La revista també publicava almanacs amb portades de color i un disseny acurat

Literatura obrerista, poemes i un conte

Josep Lluas va desenvolupar una estètica literària anarquista que ell volia popular, amb un evident contingut social, crític i propositiu. Aquesta estètica va ser pensada, teoritzada i expressada en diversos textos i a través de part de la seva obra teòrica. Alhora que escrivia sobre l'organització obrera, el pensament anarquista i la crítica social, tractava sobre com havia de ser i quines ca-

racterístiques havia de tenir la literatura obrerista. A partir d'aquestes teories i de la pràctica que suposava la publicació de poemes propis i de molts altres autors a *La Tramontana*, Lluas mostra un programa clar per aconseguir l'hegemonia cultural per a la classe obrera com a part d'un programa revolucionari total. La intenció era subvertir l'ordre establert i construir-ne un altre de ben

diferent, basat en els principis de la llibertat, la igualtat i la solidaritat plenes.

S'han localitzat prop de 200 poemes de l'autor. Un d'ells, "La Revolució", evocava clarament la Comuna de París i va ser publicat en un llibre a part amb dibuixos de Moliné. Alhora, Lluas és el primer escriptor català que publica un text literari utòpic, concretament, el conte "Amoria", el 1896.